

Prof. dr. Mirko Pejanović, Professor Emeritus
Dopisni član Akademije nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine/
Academy of Sciences and Arts of Bosnia and Herzegovina
Corresponding member

UDK 342.1 : 378.14

ODNOS DRŽAVNE STRUKTURE PREMA RAZVOJU BOLONJSKOG MODELA STUDIJA

STATE STRUCTURE RELATION TOWARD BOLOGNA STUDY MODEL DEVELOPMENT

Sažetak

U radu se analiziraju uslovi u kojima je uveden bolonjski model studija na Univerzitetu u Sarajevu od 2003. godine. Državna struktura nije osigurala nužne materijalne pretpostavke u znanstvenom i nastavnom kadru. U novonastalim uslovima izostala je briga i za znanstveni i nastavni rad. Izdvojen je pozitivan primjer Prirodno-matematičkog fakulteta koji za asistente bira najbolje studente u generaciji.

Vlasti Kantona Sarajevo su smanjile i ranija skromna sredstva za naučnoistraživački rad. Jedan broj fakulteta, posebno oni koji ostvaruju vlastite prihode, imaju sopstvenu inicijativu i projekte za razvoj bolonjskog modela studija. Efekti primjene bolonjskog modela studija na Univerzitetu u Sarajevu u kontekstu kritičkog mišljenja o valjanosti tog modela nemaju pozitivnu ocjenu. Kritičko mišljenje ide do zagovaranja ukidanja bolonjskog modela studija.

Rješenje nije u ukidanju bolonjskog modela studija, jer bi Bosna i Hercegovina izgubila mogućnost da bude dio jedinstvenog evropskog akademskog prostora. Rješenje se vidi u radikalnim promjenama u organizaciji i odvijanju bolonjskog modela studija. U tom kontekstu se zagovaraju mjere koje mogu izvesti same visokoškolske ustanove.

Drugi nivo mjera pripada kantonalnim vlastima. Kantonalne vlasti bi morale pristupiti formiranju kantonalnog fonda za naučni podmladak i fonda za naučnoistraživački rad.

Summary

This paper analyzes the conditions during which the Bologna model of studies was introduced at the University of Sarajevo in 2003. State structures failed to provide the necessary material conditions in terms of renewing the academic infrastructure

and increasing the number of teaching staff. In new conditions, there was no concern for the renewal of young researchers. The Faculty of Natural Sciences and Mathematics stands out as a positive example at which the best students in the class are offered to join the faculty.

The Sarajevo Canton authorities have reduced the already deficient funds for research that. A certain number of Faculties, especially those who earn their own income, have their own initiative and projects for the Bologna process development. Within the context of the critical opinion's validity in concern, the effects of implementing the Bologna studies model at the University of Sarajevo are not viewed as positive. Critical thinking is going to advocate the abolition of the Bologna model of study.

Abandoning the Bologna studies model is not the solution. In that case, Bosnia and Herzegovina would have lost its opportunity to be part of a unique European academic space. The solution could be perceived in making radical within the organization and carrying out the Bologna studies model. In that context, measures to be taken could be carried out by higher education institutions themselves.

Cantonal authorities are expected to carry out the second level of measures. They should direct their efforts in the founding of the cantonal fund for rejuvenating scientific cadre and for the research.

Od 2003. godine visokoškolske ustanove Sarajevskog univerziteta primjenjuju bolonjski model studija. U toj, početnoj godini uvođenja bolonjskog modela studija nije bilo dovoljno pretpostavki. Kasnilo je donošenje zakonske regulative. Državna struktura nije osigurala nužne materijalne pretpostavke u pogledu akademske infrastrukture niti u pogledu povećanja broja nastavnog kadra. Riječ je, ponajprije, o činjenici da više od jednu deceniju vlasti Kantona Sarajevo ne izdvajaju sredstva za zapošljavanje naučnog podmlatka. Visokoškolske ustanove same svojim sredstvima iz zarada i ušteta uvode u nastavni proces odlične studente na asistentska mjesta. Neki fakulteti u pogledu zarađivanja naučnog podmlatka nemaju volje, a neki nemaju mogućnost vlastite zarade (umjetničke akademije, studiji za nastavnička zvanja i sl.) Na Univerzitetu u Sarajevu nekoliko fakulteta ima stalna nastojanja da zanovi sopstveni nastavno-naučni podmladak. Po svojoj odlučnosti za brigu o naučnom podmlatku izdvaja se Prirodno-matematički fakultet Univerziteta u Sarajevu. U proteklih pet godina odlični i najbolji studenti na studijskim odsjecima, prema odluci organa upravljanja, primaju se za asistente pripravnike. Time se vrednuje zalaganje, rezultat u studiju i predodređenost za bavljenje naučnim i pedagoškim radom. U uvođenju ove prakse svoj lični doprinos daje dekan Prirodno-matematičkog fakulteta, profesor Rifat Škrijelj.

Vlasti kantona nemaju izdvajanja za naučnoistraživački rad. I ono što je za naučne projekte skromno izdvojeno do 2009. godine prestalo je sa izgovorom da je nastupila ekonomska kriza i recesija.

Opremanje i modernizacija učioničkog prostora i laboratorija na visokoškolskim ustanovama takođe nije dobilo podršku u budžetu Kantona Sarajevo. Fakulteti prema svojim mogućnostima sami završavaju infrastrukturne pretpostavke za odvijanje nastavnog procesa.

Jedan broj fakulteta je uslijed ratnih razaranja ostao bez svojih predratnih uslova za rad: Elektrotehnički fakultet, Saobraćajni fakultet i Poljoprivredno-prehrambeni fakultet. Smještaj ovih fakulteta riješen je u trošnim zgradama na prostoru Kampusa Univerziteta u Sarajevu. Ideja Rektorata Univerziteta u Sarajevu o faznoj izgradnji fakulteta u Kampusu Univerziteta nije dobila podršku u kantonalnim vlastima. Kakav je odnos kantonalnih vlasti prema visokom obrazovanju, možda najbolje ilustruje činjenica da Ministarstvo obrazovanja i nauke nije imalo svog ministra od 2013. do 2014. godine.

Doktorski studiji koji su uvedeni kao treći ciklus studija na većini visokoškolskih ustanova nije dobio valjanu materijalnu podršku kantonalne vlasti. Sve dok se ne osiguraju povoljni krediti ili stipendije, djeci iz radničkih porodica neće biti dostupan doktorski studij.

Gledano u cjelini, podrška državne strukture Kantona Sarajevo odvijanju bolonjskog modela studija je izostala, osobito u materijalno-finansijskoj komponenti. Ne postoje ni naznake da će se bitno mijenjati.

U proteklih 12 godina primjene bolonjskog modela studija na visokoškolskim ustanovama Univerziteta u Sarajevu postignuti su, po mnogim stanovištima, veoma skromni dosezi. Uvedena su tri ciklusa studija: dodiplomski, master i doktorski studij. Izostala je valjana inovacija nastavnih planova i programa. Na prvom ciklusu studija u pravilu su zadržani raniji programi iz vremena predbolonjskog studija. Drugi ciklus studija, zapravo master studij, nije opremljen nastavnim programima koji bi pratili savremena dostignuća u razvoju naučnih disciplina. Ono što je izostalo u odvijanju nastavnog procesa jeste dobra organizacija prakse za studente. Edukacija putem prakse je u znatnoj mjeri formalizirana. Protokoli i ocjene o izvedenoj praksi nisu sastavni dio nastavnog procesa. Sticanje praktičnih znanja i vještina nije valjano zasnovano na drugom ciklusu studija. Valja podsjetiti da je jedan od najbitnijih ciljeva bolonjskog modela studija sticanje stručnih znanja i kompetencija za rad u proizvodnim i uslužnim djelatnostima u društvu.

Nije osigurana ni pokretljivost studenata tokom studija. Ta pokretljivost nije uspostavljena ni između visokoškolskih ustanova u okviru Sarajevskog univerziteta. Još manje je uspostavljena i razvijena pokretljivost studenata Sarajevskog univerziteta za studij na univerzitetima u zemljama regije, Centralne i Zapadne Evrope. Fakulteti su se nedovoljno otvorili i za predbolonjske generacije studenata, za njihovo pravo da steknu uslove za treći ciklus studija.

Fakulteti nisu osigurali odgovarajuću literaturu i udžbenike za izvođenje nastave po bolonjskom modelu. Provjera znanja studenata odvija se pretežno pisanim putem. Analiza uspjeha studenata i nastavnika u znatnoj mjeri je formalizirana.

Uvođenje kontrole kvaliteta na integrisanom Sarajevskom univerzitetu nije u potpunosti institucionalizirano.

Kvalitet nastave i znanja koje studenti stižu na prvom i drugom ciklusu bolonjskog modela studija izložen je kritici u akademskoj i stručnoj javnosti. Kritičko mišljenje o valjanosti bolonjskog modela studija kreće se od krajnje radikalnog do umjereno reformskog. Radikalno kritičko mišljenje **zagovara ukidanje bolonjskog modela studija** i vraćanje na klasični, tradicionalni model studija. Ako bi se ukinuo bolonjski model studija, visokoškolske ustanove ne bi imale mogućnost **integracije u jedinstveni evropski akademski prostor**. Izostala bi integracija visokog obrazovanja u strukturu univerzitetskog obrazovanja u zemljama članicama Evropske unije.

Drugo, umjereno reformsko mišljenje zagovara **cjelovite promjene u organizaciji i izvođenju bolonjskog modela studija**. Te promjene bi obuhvatile sljedeće aspekte odvijanja bolonjskog procesa studija:

- a) cjelovita **inovacija nastavnih programa**,
- b) obavezne **postdoktorske studije za nastavnike koji se biraju u zvanje docenta**,
- c) sistematska stručna praksa tokom studija,
- d) uspostavljanje jedinstvene kontrole kvaliteta nastave na visokoškolskim ustanovama Univerziteta u Sarajevu,
- e) znavljanje naučnog podmlatka iz reda najboljih studenata,
- f) organizacija naučnoistraživačkog rada u okviru razvoja naučnih disciplina.

Ove aspekte bolonjskog modela studija, u najvećoj mjeri, mogu realizovati, svojim snagama, visokoškolske ustanove u okviru integrisanog Univerziteta u Sarajevu.

Ono što ne mogu izvesti same visokoškolske ustanove u okviru integrisanog Univerziteta u Sarajevu odnosi se na:

- znavljanje naučnog podmlatka,
- finansiranje naučnoistraživačkog rada,
- usavršavanje zakonskog okvira.

Briga za znavljanje naučnog podmlatka ostavljena je upravama visokoškolskih ustanova. Kantonalne vlasti su sebe isključile. Više brige pokazuju za sanaciju milionskih gubitaka u komunalnim javnim ustanovama poput GRAS-a nego prema budućnosti naučnog podmlatka na Univerzitetu u Sarajevu. U ovom svom razmatranju zagovaram ove ideje i dakako njihovu institucionalizaciju.

Prva ideja se odnosi na nužnost formiranja **kantonalnog fonda za naučni podmladak**. Ovaj fond bi finansirao popunu upražnjenih asistentskih mjesta iz reda najboljih i talentovanih studenata. Fond bi takođe finansirao stipendiranje polaznika dokorskog studija. I, najzad, fond bi finansirao postdoktorske studije za docente na visokoškolskim ustanovama.

Druga ideja zagovara **formiranje fonda za naučnoistraživački rad**. Iz ovog fonda bi se finansirali naučnoistraživački projekti na visokoškolskim ustanovama.

I najzad, treća ideja se odnosi na nužnost zakonske deregulacije visokog obrazovanja. To bi se postiglo tako što bi kantonalni zakon uredio samo okvir za razvoj visokog obrazovanja. Svi drugi procesi bi bili određeni Statutom Univerziteta na temelju **pune autonomije Univerziteta**.